

Anssi Paasi

Professoriblogissa otetaan kantaa yliopistojen ja tutkimuslaitosten ajankohtaisiin asioihin.

11.10.2021

Muutoksen tuulia ja ripaus nostalgiaa

Eilen liehuivat jälleen liput vuonna 1834 syntyneen Aleksis Kiven kunniaksi. Kansalliskirjailijaksi noussut Kivi kuoli vain 38-vuotiaana mutta ehti lyhyen, sairauksien sävyttämän elämänsä aikana saada paljon aikaan suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin hyväksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 1870 julkaisema Seitsemän veljestä oli ensimmäinen suomeksi julkaistu romaani ja sitä pidetään suomalaisen kirjallisuuden merkkiteoksena.

Suomen kieli nousi kirjallisuuden valtakieleksi 1800-luvun jälkipuoliskolla. Kiven aikana osa Suomen kulttuurielitystä vastusti suomen kielen käyttöä kaunokirjallisuudessa. Tänä päivänä taitaa olla hieman sama tilanne tieteellisen kirjoittamisen kanssa. Halusi tutkija sitä tai ei, pääosin institutionaaliset paineet, kuten kansainvälisen julkaisemisen vaatimus, tutkimuksen laadun jatkuva mekaaninen määrittely määrän kautta, rahoituksen kytkeminen julkaisujen asemaan JUFO-luokituksessa tai kenties tutkijoiden lisääntynyt kilpailu rahoituksesta, ovat johtaneet julkaisukielten yksipuolistumiseen. Tämä on korostanut englannin kielen valta-asemaa.

Silti suomen kielen asemaa ja tulevaisuutta eritoten ihmistieteellisessä julkaisemisessa pohditaan jatkuvasti sekä tutkijoiden piirissä että mediajulkisuudessa. *Tieteessä tapahtuu* -lehden (3/21) pääkirjoituksessa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pääsihteeri, professori Tuomas M.S. Lehtonen pohti seuran 190-vuotisjuhlan yhteydessä suomen kielen ja yleisemminkin julkaisukielen merkitystä. Hän kysyi otsikossaan, "Onko tieteellä tulevaisuutta suomeksi?" Lehtosen viesti on, että vaikka englanninkielinen julkaiseminen valtaa alaa ja julkaisutoiminnan tulee tapahtua aina parhaan mahdollisen levikin saamiseksi, silti tarvitaan myös omakielistä tieteellistä julkaisemista. Kieli on ajattelun väline. Omalla äidinkielellä työstettyjä käsitteitä tarvitaan opetukseen, tiedon soveltamiseen, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä suuren yleisön tavoittamiseen. Pauliina Raento kirjoitti hiljattain vastuullinentiede.fi palstalla, että omakielinen julkaiseminen tukee demokratiaa. Se tarjoaa niin ikään lisämahdollisuuksia kansalaistieteelle.

Aleksis Kiven päivä liittyy myös omaan tutkijanuraani. Väittelin tohtoriksi lokakuun 10. päivä vuonna 1986. Väitöspäivä väitöstilaisuuksineen ja karonkkoineen sitoo yhteen vuosien kovan puurtamisen ja juhlan. Se jää varmasti jokaisen väittelijän mieleen loppuelämän ajaksi. Omaan mieleenikin palaavat toisinaan lokakuinen, kuulas iltapäivä Joensuussa 35 vuotta sitten, onnistunut väitös ja hilpeät karonkkatunnelmat.

Vuonna 1986 väittelemineen oli monin verroin harvinaisempaa kuin tänä päivänä. Lukuvuonna 1986/87 tohtorinväitöskirjoja hyväksyttiin Suomessa 360, omassa *alma materissani* Joensuun yliopistossa vain 10. Vaikka väitelleiden määrä oli vaatimaton nykyaikaan verrattuna, ei tohtorin tutkintoa edellyttäviä akateemisia työpaikkoja ollut silloinkaan yliopistoissa tarjolla läheskään kaikille väitelleille.

Vuonna 2019 tohtoriksi väitteli jo yli 1700 jatko-opiskelijaa. Tohtorintutkinnon suorittaneille on avautunut lisää työpaikkoja muun muassa tutkimuslaitosten ja ammattikorkeakoulujen piirissä. Tohtoriopiskelu on samalla "massoitunut" ja tavoitteena on suorittaa tutkinto koulumaisesti yhä nuorempana. Varttuneempien, lähinnä omaksi ilokseen väittelevien henkilöiden määrä lienee myös kasvanut. Niinpä uusien tohtoreiden keski-ikä ei ole luultavasti juuri alentunut sitten 1980-luvun, jolloin se oli 37-38 vuotta.

Ohjauksen merkitys on niin ikään muuttunut. Omaa väitöskirjaani ei oikeastaan ohjannut kukaan, jos sellaiseksi ei katsota vertaiskeskusteluita saman ikäisten kollegoiden kanssa. Ainoa varsinainen ohjaus, jonka sain, liittyi yhteen väitöskirjani artikkeliin. "Ohjaajana" oli tuolloin Tukholmassa vierailevana tutkijana ollut Berkeleyn maantieteen professori, jonka luona kävin keskustelemassa kokonaisen päivän väitöskirjaani tulevan artikkelin käsikirjoituksesta. Olin tuolloin Suomen Akatemian tutkimusassistentti ja Tukholman matkaa varten piti hakea erikseen Akatemiasta peräti 600 markan matka-apuraha, jolla laivaliput sai hankittua.

Jatkokoulutuksen tilanne muuttui 1990-luvulla, kun eri alojen valtakunnalliset tutkijakoulut

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

[Tilaa kirjoitukset sähköpostiisi](#)

Anssi Paasi

Maantieteen professori, Oulun yliopisto. Vuoden Professori 2020.

Kirjoitukset

[Muutoksen tuulia ja ripaus nostalgiaa](#) 0
[Hyvä, paha ja ruma tiede](#) 0
[Akateemisen julkaisemisen geopolitiikkaa](#) 0
[Yliopistoja brändäämässä](#) 3
[Aina liikkeellä?](#) 0

Muut kirjoittajat

[Työrauhaa, please!](#)
Raija Pyykkö

[Suuntia ja suunnitelmia](#)
Jaana Hallamaa

[Ylimmän \(etä\)opetuksen vapaus](#)
1
Tarja Niemelä

[Ten per year](#) 1
Howy Jacobs

[Ajatuksia palavan kirjaston ääreltä](#)
Jopi Nyman

[Tiede ja kolme ministeriä](#)
Karl-Erik Michelsen

[Ajatelmia työsuunnitelmasta](#)
Päivi Pahta

[Tieteellisen työn vaikuttavuudesta](#) 1
Markus Olin

[Är biologin hos Homo sapiens ointressant?](#)
John Eriksson

[Mitä yliopistojen tästä lukuvuodesta jää historiaan?](#)
Koronakriisi ja professorin työ

[Hajamielisiä professoreita ja besserwissereitä](#)
Jussi Välimaa

[Lähellä etänä](#)
Elina Andersson-Finne

[Kun mikään ei riitä](#)
Kristiina Brunila

[Terveisiä budjettihiheen](#)
Eeva Moilanen

[Rokotevastaisuus ja rokote-epärointi ja tutkittu tieto](#)
Juhani Knuuti

perustettiin. Jo tätä ennen taloustieteessä järjestettiin valtakunnallista tutkijankoulutusta. Vuonna 1994 olin Akatemian luonnontieteellisen toimikunnan jäsenenä ajamassa maantieteen tutkijakouluja tutkijakoulujärjestelmään. Koululla tulikin olemaan merkittävä vaikutus kansainvälistymisessä. Alamme eri yksiköt organisoivat vuosittain useita valtakunnallisia koulutustilaisuuksia. Niissä luennoivat yleensä jo hieman nimeä saaneet nuoret ulkomaiset tutkijat – pääosin Englannista ja USA:sta – mutta myös muutamat nimekkäät "dinosaurukset". Nuorta, nousevaa ja ehkä nälkäistäkin polvea korostettiin kansainvälisten esitelmöitsijöiden kutsuissa osin strategisista syistä. Ajateltiin, että urallaan etenevillä nuorilla tutkijoilla olisi tarve osoittaa omalle tutkijayhteisölleen, että heillä on jo kansainvälistä kysyntää. Strategia purikin hyvin ja harvat kieltäytyivät kutsusta. Jatkokoulutustilaisuuksien myötä englanninkielinen julkaisuutoiminta alkoi yleistyä. Olimme tietysti näin itse aktiivisesti rakentamassa englannin kielen vahvistumista kotimaisessa tutkimuksessa ja julkaisemisessa mutta toki myös edistämässä suomalaisen tutkimuksen kansainvälistä näkyvyyttä. Seuraava askel kansainvälistymisessä oli ulkomaalaistaustaisten tutkijoiden rekrytointi tutkimushankkeisiin. Uusin ilmiö ovat ulkomailta rekrytoitavat väitöskirjatutkijat. Vuonna 2020 Suomen yliopistoissa väitöskirjaa tekevästä tutkijoista ulkomaalaistaustaisia oli jo 39 prosenttia.

Suomessa tapahtuvassa tieteellisessä julkaisemisessa englannin kieli on siis vallannut yhä enemmän alaa. Monella tieteenalalla se lienee miltei ainoa vaihtoehto uralla etenemisessä. Samaan aikaan kilpailu jatkokoulutuspaikoista sekä väitöksen jälkeisistä työtehtävistä on kiristynyt. Tieteen kansainvälistyminen voimistaa kilpailua. Niinpä esimerkiksi tutkijatohtorin tehtävistä kilpailevat suomalaistutkijoiden rinnalla ulkomaiset hakijat, joiden osuus tutkijatohtoreista oli vuonna 2020 jo 33 prosenttia. Toisaalta professorit törmäivät yhä useammin ilmiöön, jossa lahjakkaat ulkomaalaiset *post doc* -vaiheen tutkijat poistuvat Suomesta paremmille apajille, koska jatkuvuutta eli erityisesti *tenure* -tehtäviä ei ole oikealla hetkellä välttämättä näköpiirissä. Avoimiin professorin tehtäviin – jotka taas ovat yhä useammin *tenure*-paikkoja – on yleensä runsaasti hakijoita. Ulkomaalaistaustaisten osuus neljännen tutkijaportaan henkilöistä on nykyisin vajaat 10 prosenttia. Heidän akateemisen työnsä ohella haasteena on oppia suomen kieltä, jota opetus- ja hallintotehtävät, niiden tasapuolinen jako tutkimusyksiköiden työntekijöille sekä yhteisöihin kiinnittyminen yleensä edellyttävät.

Suuri riski nuorten tutkijoiden tieteelliselle uralle hakeutumisen ja urakehityksen kannalta on tänä päivänä poliittikkojen lyhytnäköinen poukkoilu tutkimusrahoituksessa, tuoreena esimerkkinä Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen suunnitellut leikkaukset. Vuoden 2022 osalta ne peruttiin mutta seuraavan vuoden osalta tilanne on avoin. Toinen ongelma ovat monissa yliopistoissa ilmenneet työilmapiiriin ja tiedonkulkuun liittyvät ongelmat. Näissä korjataan ainakin osaltaan yliopistouudistuksen ja sen seurausten satoa.

Yliopistomaailmassa on aina tärkeää katsoa eteenpäin, mutta tässä blogissa esitetty "autobiografinen" pohdinta lienee sekin sallittua. Olen nimittäin yli 32 professorivuoden jälkeen siirtymässä pian "pitkälle tutkimusapurahalle", käyttäkseni edesmenneen professori Antti Eskolan muotoilua. Eskolaan on hyvä lopettaa tämä kolumni. Hän toimi nimittäin jäsenenä seurantaryhmässä, jonka Suomen Akatemia asetti eräälle monitieteiselle tutkimushankkeelle 1980-luvun vaiheessa. Siinä projektissa alkoi oma tutkimusuraniikin yli 40 vuotta sitten.

Lähetä kommentti

Asialliset kommentit omalla nimellä ovat tervetulleita

Nimi

Sähköpostiosoite

Kommentti

Lähetä

Twittaa

© Professoriliitto ry www.professoriliitto.fi

Kuu taivaalta – jääkö 4%:n TKI
BKT-osuus haaveeksi?
Jukka 'Jups' Heikkilä

Mitä on yliopistojen kilpailu?
Kimmo Alajoutsijärvi

Häiriköt tutkijoiden kimpussa
Esa Väliverronen

YO vai OY? Jälkikaikuja
yliopistoautonomiaselvityksen
edellyttämistä lisätarkasteluista
yliopistojen johtamisessa ja
demokratian tilassa
Petri Lehenkari

Miksi tiede?
Arto Mustajoki

Professoreita – onko heitä?
Laura Kolbe

Arkisto

lokakuu, 2021 1
maaliskuu, 2021 1
marraskuu, 2020 1
syyskuu, 2020 1
toukokuu, 2020 1
tammikuu, 2020 1